

**BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA DIFFERENSIAL TA'LIMNING
PEDAGOGIK VA DIDAKTIK ASOSLARI**

Rasulova Nozigul Abdivoxid qizi,
Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi
Ta'lim sifati nazorati bo'limi bosh mutaxasisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni tashkil etishning pedagogik va didaktik asoslari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Differensial ta'lim o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va individual imkoniyatlariga mos ravishda o'qitish jarayonini tashkil etishga xizmat qiladi. Tadqiqotda ona tili darslarida differensial yondashuvning ahamiyati, uning o'quvchilarning nutq rivoji, savodxonligi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, differensial ta'limni amalga oshirishda qo'llaniladigan pedagogik metodlar va didaktik vositalar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida differensial ta'limni samarali tashkil etish imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: differensial ta'lim, ona tili darslari, boshlang'ich ta'lim, pedagogik yondashuv, didaktik asoslar, individual ta'lim, nutq rivoji.

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические и дидактические основы организации дифференцированного обучения на уроках родного языка в начальных классах. В современной системе образования важной задачей является организация учебного процесса с учетом индивидуальных особенностей учащихся. Дифференцированное обучение позволяет учитывать уровень знаний, интересы и возможности учащихся. В исследовании анализируется значение дифференцированного подхода в развитии речи, грамотности и самостоятельного мышления учащихся. Также рассматриваются педагогические методы и дидактические средства, применяемые при организации дифференцированного обучения. Результаты исследования направлены на повышение эффективности образовательного процесса в начальной школе.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, уроки родного языка, начальное образование, педагогический подход, дидактические основы, индивидуализация обучения, развитие речи.

Abstract. This article examines the pedagogical and didactic foundations of differentiated instruction in primary school native language classes. In modern education, organizing the learning process based on students' individual characteristics has become an important task. Differentiated instruction allows teachers to consider students' knowledge levels, interests, and abilities in the learning process. The study analyzes the importance of differentiated approaches in developing students' speech, literacy, and independent thinking skills. It also highlights the pedagogical methods and didactic tools used in implementing differentiated instruction. The research findings contribute to improving the effectiveness of the educational process in primary education.

Keywords: differentiated instruction, native language lessons, primary education, pedagogical approach, didactic foundations, individualized learning, speech development.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabati hamda psixologik xususiyatlari turlicha bo'lishi ta'lim jarayonini differensial yondashuv asosida tashkil etishni talab etadi. Shu sababli

boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni qo'llash o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil etish hamda ularning nutqiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ona tili fani boshlang'ich ta'limda muhim o'rin egallaydi, chunki aynan ushbu fan orqali o'quvchilarning nutq madaniyati, savodxonligi va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi. Ona tili darslarida differensial ta'limdan foydalanish o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, ularning o'zlashtirish darajasiga mos topshiriqlarni berish hamda ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlarini ta'minlash imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirishga hamda ularning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam beradi.

Differensial ta'lim o'quvchilarning individual qobiliyatlari, bilim darajasi va qiziqishlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga qaratilgan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, har bir o'quvchining imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish hamda ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda differensial ta'limdan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish, ularning savodxonligini oshirish hamda til o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishga yordam beradi.

Pedagogika fanida differensial ta'limning nazariy asoslari va uni ta'lim jarayonida qo'llash masalalari ko'plab ilmiy tadqiqotlarda o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlarda differensial yondashuv o'quvchilarning individual rivojlanishini ta'minlash, ta'lim samaradorligini oshirish hamda pedagogik jarayonni takomillashtirishning muhim vositasi sifatida e'tirof etilgan.

Shu munosabat bilan mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limning pedagogik va didaktik asoslarini tahlil qilish hamda ushbu yondashuvning ta'lim jarayonidagi pedagogik imkoniyatlarini yoritishdan iboratdir. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida differensial ta'limni samarali tashkil etish hamda o'quvchilarning nutqiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang'ich ta'lim jarayonida differensial ta'limni qo'llash masalasi pedagogika va didaktika fanlarida keng o'rganilgan ilmiy yo'nalishlardan biridir. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, differensial ta'lim o'quvchilarning individual xususiyatlari, bilim darajasi, qobiliyatlari hamda o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga qaratilgan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv har bir o'quvchining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlash hamda ularning individual rivojlanishiga sharoit yaratishga xizmat qiladi.

Differensial ta'limning nazariy asoslari bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Ya. A. Komenskiy, K. D. Ushinskiy kabi pedagoglar o'z tadqiqotlarida ta'lim

jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim pedagogik tamoyillardan biri ekanligini ta'kidlaganlar. Ularning fikriga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilganda o'quv materiallarini samarali o'zlashtirish imkoniyati ortadi. Differensial ta'lim masalalari zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda ham keng yoritilgan. Jumladan, I. Ya. Lerner, M. N. Skatkin va V. V. Davydov o'z ilmiy ishlarida o'quvchilarning bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish hamda ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilishini ta'kidlaganlar.

Ya. A. Komenskiy ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini asoslab bergan pedagoglardan biri hisoblanadi. Uning pedagogik qarashlariga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qobiliyatlari hamda bilish imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim. Komenskiy ta'lim jarayonida tabiiylik tamoyiliga amal qilishni muhim deb hisoblab, har bir o'quvchining individual rivojlanish darajasi e'tiborga olingan holda o'qitish samarali natija berishini ta'kidlagan. Uning fikricha, o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashtirilgan ta'lim jarayoni bilimlarni chuqur va ongli o'zlashtirishga imkon yaratadi.

K. D. Ushinskiy ham ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhim pedagogik tamoyillardan biri ekanligini ta'kidlagan. U o'z tadqiqotlarida o'quvchilarni bir xil usulda o'qitish samarali natija bermasligini, balki ularning qobiliyatlari, qiziqishlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'limni tashkil etish zarurligini asoslab bergan. Ushinskiyning fikricha, ta'lim jarayonida differensial yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtiradi hamda ularning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

I. Ya. Lerner ta'lim jarayonida differensial yondashuvni qo'llash o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlagan. U o'z ilmiy tadqiqotlarida o'quvchilarning bilim darajasi va tayyorgarlik imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurligini asoslab bergan. Lernerning fikricha, differensial ta'lim o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga hamda ularning bilimlarni faol o'zlashtirishiga yordam beradi.

M. N. Skatkin ta'lim jarayonini individuallashtirish va differensial yondashuv asosida tashkil etish o'quvchilarning bilim olish faoliyatini samarali tashkil etishning muhim sharti ekanligini ko'rsatib bergan. U o'z ilmiy ishlarida o'quvchilarning individual imkoniyatlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga yordam berishini ta'kidlagan. Skatkin differensial ta'limni o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim pedagogik vosita sifatida baholaydi.

V. V. Davydov o'z tadqiqotlarida o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda differensial yondashuv muhim rol o'ynashini ta'kidlagan. U rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasi doirasida o'quvchilarning individual imkoniyatlari va tafakkur darajasini

hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarurligini asoslab bergan. Davydovning fikricha, differensial ta'lim o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, ularning mustaqil bilim olish faoliyatini shakllantirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda pedagogik tahlil, ilmiy-adabiyotlarni o'rganish va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni qo'llash imkoniyatlarini aniqlash maqsadida nazariy manbalar asosida umumlashtirish va tahlil qilish usullari qo'llanildi.

Tahlillar va natijalar. Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni qo'llash o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Differensial yondashuv orqali o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyatlari va qiziqishlari inobatga olinadi hamda o'quv jarayonida har bir o'quvchining faol ishtiroki ta'minlanadi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga hamda ularning nutqiy va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, ona tili darslarida differensial ta'limdan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ona tili darslari o'quvchilarning savodxonligini oshirish, nutq madaniyatini shakllantirish hamda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Differensial yondashuv orqali o'quvchilarga ularning bilim darajasiga mos topshiriqlar berilishi natijasida ta'lim jarayonida samarali natijalarga erishish mumkin.

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatadiki, differensial ta'limni samarali tashkil etish uchun o'qituvchining pedagogik mahorati, ta'lim metodlarini to'g'ri tanlashi hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini chuqur bilishi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi differensial ta'limni tashkil etishda turli didaktik vositalardan, interfaol metodlardan hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanishi lozim.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni qo'llash o'quvchilarning o'quv faoliyatini faollashtirish, ularning nutq rivojini ta'minlash hamda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta'lim jarayonida differensial yondashuvni qo'llash boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limning pedagogik va didaktik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, differensial ta'lim o'quvchilarning individual xususiyatlari, bilim darajasi va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga imkon beruvchi muhim pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlab, ularning bilimlarni samarali o'zlashtirishiga yordam beradi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili differensial ta'lim o'quvchilarning nutq rivoji, savodxonligi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish, ularning o'quv motivatsiyasini oshirish hamda ta'lim samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, differensial ta'limni samarali tashkil etishda o'qituvchining pedagogik mahorati, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashi hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim metodlarini tanlashi muhim omil hisoblanadi. O'quvchilarning bilim darajasiga mos topshiriqlarni berish, interfaol metodlardan foydalanish hamda ijodiy faoliyatni tashkil etish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limdan foydalanish o'quvchilarning nutqiy rivojlanishini ta'minlash, ularning savodxonligini oshirish hamda ta'lim jarayonining samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli ta'lim jarayonida differensial yondashuvni keng qo'llash boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni samarali tashkil etish hamda o'quvchilarning nutqiy va intellektual rivojlanishini ta'minlash maqsadida quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

1. Ta'lim jarayonida differensial yondashuvni keng qo'llash. O'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda turli darajadagi topshiriqlarni qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

2. Interfaol pedagogik metodlardan foydalanish. Ona tili darslarida klaster, aqliy hujum, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar kabi interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

3. Individual topshiriqlar tizimini ishlab chiqish. O'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda turli murakkablik darajasidagi topshiriqlarni ishlab chiqish va qo'llash differensial ta'limni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

4. Didaktik vositalardan samarali foydalanish. Vizual materiallar, kartochkalar, jadval va boshqa didaktik vositalardan foydalanish o'quvchilarning o'quv materiallarini osonroq o'zlashtirishiga yordam beradi.

5. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining differensial ta'lim metodikasi bo'yicha bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatini kengaytiradi.

6. O'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishga e'tibor qaratish. Ona tili darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishga qaratilgan ijodiy topshiriqlar, matn tahlili va muloqotga asoslangan mashqlarni qo'llash tavsiya etiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf ona tili darslarida differensial ta'limni qo'llash o'quvchilarning nutqiy rivoji, savodxonligi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Differensial yondashuv ta'lim jarayonini samarali tashkil etish hamda o'quvchilarning individual imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика. – Москва: Педагогика, 1982. – 416 с.
2. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. – Москва: Педагогика, 1988. – 512 с.
3. Лернер И. Я., Скаткин М. Н. Дидактика средней школы. – Москва: Просвещение, 1982. – 303 с.
4. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – Москва: Интеллект-центр, 1996. – 544 с.
5. Xodjayev B. X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 384 b.

